

Цветкова М. А.
курсантка 1 курсу
Чорний І. В.
д. філол. н., професор
Харківський національний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ У ЦИКЛІ РЕТРОДЕТЕКТИВІВ А. КОКОТЮХИ «КИЇВСЬКА СИЩИЦЯ»

Сучасний український письменник-киянин Андрій Кокотюха вважається фундатором вітчизняного історико-детективного жанру (або ж ретродетективу). Його перу належать кілька літературних проєктів у цій царині, серед яких найуспішніший – цикл про пригоди молодого адвоката Кліма Кошового, що складається з «львівського» (7 романів) і «паризького» (3 романи) підциклів. У 2021–2023 роках письменник здійснив проєкт «Київська сищиця», до якого наразі входять три романи: «Життя на карту» (2021), «Зламани іграшки» (2021) та «Зцілення невинністю» (2023).

Однією з головних проблем, які вирішував письменник під час створення циклу, став гендерний аспект. Головною героїнею трилогії є молода вдова київського слідчого Анна Вольська, котра займається приватним розшуком із кримінальних справ. Постає питання щодо вірогідності зазначеної ситуації в умовах Російської імперії межі ХІХ–ХХ століть, коли жінки були ще фактично безправними і вважались «додатком» до чоловіків.

Слід зазначити, що і в світовому ретродетективі жінки-сищиці зустрічаються не так часто, що також пояснюється безправ'ям жінок у соціальному житті майже до часів Першої світової війни. Долею жінок був переважно світ сім'ї. Вони не могли служити в державних структурах, займатися політичною діяльністю (за поодинокими винятками), навіть отримувати вищу освіту. Тож і провадити розслідування кримінальних злочинів героїні історико-кримінальних романів можуть виключно як нишпорки-аматори. Такими є ірландська черниця сестра Фідельма у творах британського романіста Пітера Тремейна, археолог у спідниці Амелія Пібоді у «вікторіанському» циклі романів американської письменниці Елізабет Пітерс тощо. Зазвичай жінка-сищиця в цих творах має помічника-мужчину, який допомагає їй у питаннях, які вона не в змозі вирішити самотійно. Насамперед, це контакти з можновладцями, силовими структурами, злочинним світом.

А. Кокотюха досить ретельно підійшов у «Київській сищиці» до вирішення гендерної проблеми. На відміну від деяких колег по цеху (переважно письменниць) він не піддався спокусі зобразити в історичному детективі таку собі емансиповану супервумен, яка не рахується з оточенням і поводить себе зухвало, викликаючи обурення суспільства. Патові для героїні ситуації у таких творах розв'язуються доволі штучно, здебільшого з використанням прийому

deus ex machina або чудесних випадковостей. Тому в цілому сюжетика і персонажі згаданих ретродетективів не викликають довіри в читачів і критики.

У циклі А. Кокотюхи переконливо обґрунтовано цікавість Анни Вольської до розплутування кримінальних загадок. Для більшості знайомих героїні цей її дивний інтерес є проявом нудьги молодої удови, якій нічим заповнити своє дозвілля. Автор показує, що Анна починає займатися сищицькою діяльністю внаслідок того, що тривалий час допомагала чоловікові, помічникові головного слідчого розшукової поліції Києва Івану Вольському розкривати карколомні кримінальні злочини. Саме вона була «мозком» у їхньому дуеті. З іншого боку, втративши чоловіка, Анна залишилась майже без засобів до існування. Жінка пропонує послуги нишпорки заможним клієнтам, щоб заробити собі на прожиття. Своїми аналітичними якостями вона підтверджує реноме слідчого.

Анна Вольська, як і героїні західних ретродетективів, не працює наодинці. Вона добре усвідомлює власне місце в суспільстві, на що їй постійно вказують опоненти-мужчини (насамперед із силових відомств). Жінка-сищиця сприймається керівництвом поліції як нонсенс, який не стикується з законодавством і традиціями. Тому Вольська вимушена згуртувати навколо себе команду помічників, що вирішують за неї ті або інші завдання: спостереження за підозрюваними, проникнення до лігва злочинців, збір речових доказів та інформації тощо. Супутниками і помічниками Анни стають київський журналіст Гліб Коваленко і авантюристка з Одеси Роза Лисицька. Гадається, романіст послуговувався тут досвідом своїх попередників у детективному жанрі, насамперед А. Конан-Дойла, орієнтуючись на образи доктора Ватсона й Ірен Адлер. Почасти нагадує хатню господиню Холмса і Ватсона міс Хадсон помічниця Анни з господарства Христина Попович, яка, втім, відіграє більш значну роль у романах автора, аніж шановна домовласниця з Лондона. У стосунках героїні з помічниками немає зверхності або запобігання (як, наприклад, у того ж Холмса). Це компанія друзів і однодумців, готових пожертвувати власним життям задля інших. Безкомпромісно ставиться Вольська до злочинців і корумпованих правоохоронців.

Показово, що розслідування, якими займається Вольська, зазвичай також мають гендерну спрямованість. Анна в усіх трьох романах розплутує кримінальні справи, так або інакше пов'язані з жінками: вбивство дружиною чоловіка («Життя на карту»), серійні вбивства молодих дівчат і порнографія неповнолітніх («Зламани іграшки»), псевдонаукові експерименти з незайманими дівчатами («Зцілення невинністю»). Характерною ознакою архітектоніки романів циклу є наявність у сюжеті кожного з них двох злочинів, один із яких спочатку є прихованим. Під час розслідування «головного» криміналу Вольська натикається на інший, вдало замаскований під основний. Це також розповсюджений художній прийом у світовому кримінальному романі. Проте ніяких надмірностей, містики, штучності в кримінальних справах, описаних у циклі «Київська сищиця», немає. Немає і механістичного розв'язання конфліктів, властивих деяким українським ретродетективам, де діють жінки-сищиці.

